Kapu Nr. 2 laikoma degintinių kaulų koncentracija aptikta 0,19–0,23 m gylyje nuo sampilo viršaus, už 0,4 m į ŠV nuo kapo Nr. 1. Degintinių kaulų rasta tamsiai geltoname smėlyje su smulkiais degėsiais, maždaug 1,6 m ilgio Š–P kryptimi, 0,35–0,45 m pločio plote. Pavienių degintinių kaulų čia rasta preparuojant sampilo žemes ir giliau – 0,36–0,37 m bei 0,58–0,59 m gylyje. Įkapių šiame kape neaptikta.

Skersabalių I grupės pilkapis Nr. 1, pagal įrangą ir kape Nr. 1 rastas kuklias įkapes, datuojamas V–VII a.

Vykintas VAITKEVIČIUS

Exploration of group I Skersabaliai barrows

In 1999 LIH explored a disturbed Skersabaliai barrow of group I No 1 (Vilnius district). The barrow was inside of a stone circle. To the south east of the barrow the charred soil which was used to fill up the pit was explored. Cremation No 1 was made to the north-east and south-west direction in a oblong, approximately 1x1,55 m size and 0,36-0,39 m deep pit of an asymmetrical oval shape. In the pit some brass rings and fragments of mountings were found, and on the bottom of the pit parts of a belt (or belts?) which were not damaged by fire such as a buckle, fragments of plain and iron and brass mountings with a concave cross-section and rhomboid mountings were found. Cremation No 2 was found in the earth pile, 0,4 m to the north-west of burial No 1. It was a bone concentration in dark yellow sand with small charred wood particles in the oblong area of approximate size of 0,35-0,45x1,6 m, to the north-south direction. No burial items were found in this burial.

According to the finds and the burial items found in burial No 1, the barrow is dating from the 5-7th century.

Gintautas VĖLIUS

POPŲ-VINGELIŲ PILKAPYNAS

Popų-Vingelių pilkapynas (AR 1234) yra Trakų r., Kariotiškių sen., Vievio girininkijos 91 ir 92 miško kvartaluose. Pilkapiai išsidėstę ant viršutinės antsalpinės terasos, maždaug 100 m į Š nuo kairiojo Neries kranto ir apie 600 m į P nuo jau negyvenamo Balčiūnų kaimo.

Pilkapyne būta per 30 pilkapių. Sampilai 6–15 m skersmens, įvairaus aukščio, kai kuriuos juosia akmenų vainikai, daugelį apardė „lobių

ieškotojai". 1955 m. N. Kovriginaitė čia ištyrė 4 pilkapius ir aptiko V–VII a. sudegintų mirusiųjų kapus. 1998–1999 m. ištirti dar 5 miško keliukų bei kvartalinių linijų ardomi pilkapiai.

Pilkapis Nr. 1 buvo pilkapyno centre, ties dviejų miško keliukų sankryža. Čia kurį laiką buvo sandėliuojama mediena. Todėl pilkapio sampilas, ypač jo Š pusė, buvo apardyti. Išlikęs sampilas 12 m skersmens ir 1 m aukščio. Grioviai visiškai užslinkę, akmenų žemės paviršiuje nesimatė.

Sampilas buvo supiltas iš geltono smėlio. Kasant paaiškėjo, kad aukščiausia pilkapio dalis yra ne ankstyvasis sampilas, o tik smėlis, sustumtas lyginant miško aikštelę technika. Tikrasis pilkapio paviršius atidengtas 50 cm gylyje. Taigi pilkapis buvo visiškai nužemėjęs, jo aukštis tesiekė 0,5 m. 130 cm gylyje buvo pasiektas 10 cm storio pilkos žemės horizontalus sluoksnis, – pilkapio supylimo laikų žemės paviršius. Po juo atsidengė nepaliestas smėlis – įžemis.

Sampilą supo maždaug 8 m skersmens akmenų vainikas. Akmenys sudėti viena eile. Žymi dalis vainiko buvo nuardyta arba akmenys nurinkti vėlesniais laikais. Nepaliestas akmenų vainikas išliko tik Š pilkapio pusėje. Viso pilkapio aplinkoje rasti 48 nuo 5×10×18 iki 34×35×65 cm dydžio akmenys. Jų vainikas buvo sukrautas ant tuometinio žemės paviršiaus. Įdomu tai, kad tarp akmenų vainiko ir pilkapį supusio griovio buvo 100–200 cm tarpas.

Pilkapį supo vientisas, 180–190 cm pločio ir iki 40 cm gylio griovys nežymiai nuolaidžiomis sienelėmis. Jame rasti 7 akmenys, matyt, bus nuslinkę nuo sampilo.

Pilkapio centre aptikta jau užslinkusi arba užpilta „lobių ieškotojų" iškasta duobė. Ji buvo netaisyklingo apskritimo formos, 155×60 cm dydžio, 146 cm gylio nuo aukščiausio pilkapio taško. Kasant duobę, apardytas vienintelis šiame pilkapyje buvęs kapas, todėl įvairiuose jos gyliuose aptikta pavienių degintinių kaulų bei dalis kapo inventoriaus: B raidės formos žalvarinė diržo sagtis, žalvarinis įvijinis žiedas, neaiškios paskirties kampu sulenktas geležinis dirbinys, galbūt skydo rankenos detalė, išsilydęs žalvarinio dirbinio fragmentas bei geležinė yla. Be to, duobėje aptikta 10 lipdytinio profiliuoto puodo lygiomis sienelėmis šukių.

Tačiau ne visas kapas buvo suardytas. Nukentėjo tik PV jo kraštas, kur buvo supilti degintiniai kaulai bei sudėta dalis minėtųjų įkapių. Išlikusi kapo

duobė ovalo formos, 120×56 cm dydžio, ištęsta PV–ŠR kryptimi. 135 cm gylyje, duobės R gale, aptikti geležiniai apdegę ietigalis, siauraašmenis pentinis kovos kirvis bei skydo umbas. Ietigalis ir kirvis buvo vertikaliai įsmeigti į smėlį, umbas apverstas apačia į viršų ir padėtas tarp jų. Degintinių kaulų prie šių įkapių neaptikta, didesnės jų koncentracijos būta PV suardytoje duobės pusėje.

Pilkapis Nr. 2 buvo ŠR pilkapyno dalyje. R jo pusę kerta miško *kvartalinė linija*, todėl žymi dalis sampilo nuardyta. Be to, pačiame pilkapio centre kažkada iškasta iki 1,5 m pločio, 40 cm gylio duobė. Sampilas 10 m skersmens ir 80 cm aukščio. Pilkapį supęs griovys buvo vos pastebimas. Akmenų paviršiuje nesimatė.

Tik nulupus velėną, atsidengė gelsvo smėlio sampilas ir pasirodė pirmieji jį supę akmenys. 50 cm gylyje pasiektas apie 10 cm storio pilkšvo smėlio sluoksnis – pilkapio supylimo laikų žemės paviršius. Po juo – neliestas smėlio įžemis.

Nukasus sampilą ir atvalius akmenis, paaiškėjo, kad pilkapis neturėjo vientiso griovio. Pati pilkapio supylimo vieta buvo natūraliai kiek aukštesnė už ją supusią aplinką. Be to, sampilui paaukštinti smėlis semtas iš 4 duobių. Po vieną jų rasta šalia pylimo kiekviename pilkapio ketvirtyje. Duobės netaisyklingo ovalo formos, 80×120–130×240 cm dydžio, 118–166 cm gylio nuo aukščiausio pilkapio taško.

Beveik pusė akmenų vainiko R pusėje nuardyta ariant miško kvartalinę liniją. Tačiau akmenų gausiai išliko nepaliestoje pilkapio dalyje – iš viso 133. Didžiausi jų 30×40×45 cm ir panašaus dydžio. Tačiau tokie akmenys sudarė mažumą (apie 15). Daugelis jų 15–25 cm skersmens. Vainiko vidinis skersmuo turėjo būti apie 6 m. Panašu, kad buvo vienas akmenų vainikas sampilo papėdėje. 2–3 aukštais sukrauto vainiko didžiausi akmenys vainiko apačioje aptikti pirminėje vietoje, o smulkesni, buvę aukščiau, nuriedėjo į žemesnę pilkapio išorę arba į greta iškastas minėtąsias duobes. Apatiniai vainiko akmenys sudėti ant tuometinio žemės paviršiaus, gal kiek įgilinant juos į įžemį. Už vainiko ribų, PV pilkapio pusėje, iš karto po velėna, rasta apie 20 lipdytinio puodo profiliuotomis sienelėmis šukių. Puodas neornamentuotas, lygiu paviršiumi.

Pilkapyje aptikti 3 degintiniai kapai. Kiek į ŠR nuo pilkapio centro, 50

cm gylyje, išryškėjo ištęsto netaisyklingo ovalo formos, 125×55 cm dydžio pilkos spalvos kapo Nr. 1 duobė. Ji orientuota Š–P kryptimi, beveik stačiomis sienelėmis. 55 cm gylyje aptikta didelė degintinių kaulų koncentracija P kapo duobės pusėje. Tarp jų vienas greta kito smaigaliais į ŠV gulėjo ietigalis ir įtveriamasis peilis. Už 10 cm į R nuo jų buvo geležinė diržo sagtis. 90 cm gylyje, 15 cm į Š nuo pagrindinės kaulų koncentracijos, kapo duobės dugne, gulėjo dar vienas ietigalis smaigaliu į ŠR, siauraašmenis pentinis kovos kirvis ašmenimis į Š bei skydo umbas, gulėjęs už poros cm į V nuo minėtųjų daiktų. Plokščias kapo duobės dugnas pasiektas 100 cm gylyje. Pastebėta, kad pastarieji radiniai aptikti gerokai žemiau ir kiek atokiau nuo pagrindinės kaulų koncentracijos. Panašu, kad jie buvo įdėti į kapą atskirai, kaip pridėtinė įkapė. Panašiai įrengtas kapas ir pilkapyje Nr. 1.

Pilkapio centre, 50 cm gylyje, pasirodė netaisyklingo ovalo, ištęsto Š–P kryptimi, formos pilkšva kapo Nr. 2 duobė. Ji įkasta į įžemį dar prieš supilant sampilą. Duobės dydis 100×160 cm, sienelės nežymiai nuožulnios, dugnas ovalus. Gylis 112 cm nuo aukščiausio pilkapio taško. Degintinių kaulų koncentracija nedidelė, pavienių kauliukų aptinkama visame duobės plote įvairiuose gyliuose.

Už 1,5 m į P nuo pilkapio centro, 60 cm gylyje, išryškėjo dar vieno kapo Nr. 3 ovali duobė, orientuota R–V kryptimi. Jos dydis 70×100 cm, sienelės nuožulnios, dugnas plokščias, gylis – 78 cm. Aptikta degintinių kaulų koncentracija gana didelė, kaulai stambūs, tolygiai pasiskirstę visoje kapo duobėje.

Pilkapis Nr. 3 buvo pilkapyno PR pakraštyje. Vakarinę jo pusę kerta miško kvartalinė linija. Pilkapio sampilas apskritas, maždaug 8 m skersmens, beveik visiškai suplokštėjęs. Linijos vietoje sampilo visiškai nelikę. Sampilą supusio griovio taip pat nesimatė. Didžiausias pilkapio aukštis buvo 1 m į Š nuo centro ir tesiekė 40 cm nuo dabartinio žemės paviršiaus. Nukasus velėną, atsidengė smėlingo sampilo likučiai, pasirodė pirmieji akmenys. 40 cm gylyje pasiektas kiek tamsesnės žemės sluoksnelis – pilkapio supylimo laikų žemės paviršius. Nukasus sampilą ir nuvalius akmenis, paaiškėjo, kad pilkapis neturėjo vientiso griovio. Vietoj jo šalia sampilo buvo 4 ištęsto ir kiek išlenkto ovalo formos duobės. Jos iki 100×200 cm dydžio ir iki 102 cm gylio, duobės iškastos priešingose pilkapio pusėse, viena priešais kitą.

Daugelis pilkapį supusio vainiko akmenų aptikti ne pirminėje vietoje. Ypač stipriai vainikas suardytas kvartalinėje linijoje. Iš viso rastas 61 akmuo. Daugelis jų smulkūs, iki 25 cm skersmens. Didžiausias 25×28×45 cm dydžio. Iš geriau išlikusių vainiko fragmentų pilkapio R pusėje galima spręsti, kad vidinis jo skersmuo buvo apie 5 m. Akmenys krauti viena eile.

Už metro į PR nuo pilkapio centro, 25 cm gylyje, pasirodė pilkesne spalva išsiskirianti ovalo formos, 18×45 cm dydžio kapo Nr. 1 duobė, orientuota Š–P kryptimi. Ji buvo tik 10 cm gylio, pjūvyje dubens formos, užpildyta didele kaulų koncentracija. Panašu, kad kapas buvo įrengtas tuometiniame žemės paviršiuje ir tik tada supiltas sampilas. Tarp kaulų aptikta daugybė apdegusių įkapių: geležinė yla, žalvarinė briaunota storagalė apyrankė, įvijinės apyrankės fragmentų, žalvarinės bei sidabrinės antkaklių gabaliukų, stipriai deformuotas įvijinis žiedas bei dar 7 neaiškių, visiškai išsilydžiusių žalvarinių dirbinių fragmentai. Visos įkapės yra labai mažos, taigi čia, matyt, buvo palaidota mergaitė.

Pačiame pilkapio centre, tik nukasus velėną, išryškėjo dar viena netaisyklingos formos 80×130 cm dydžio kapo Nr. 2 duobė. Pjūvyje duobės sienelės stačios, dugnas ovalus, gylis 50 cm. Degintiniai kaulai sudarė gana didelę koncentraciją ir buvo aptinkami įvairiose duobės vietose bei gyliuose. Kapas įkastas į jau anksčiau supiltą sampilą. Tarp kaulų, 15–45 cm gylyje, rasta 14 smulkių išsilydžiusių neaiškių žalvarinių dirbinių fragmentų, 7 išsilydę melsvo bei žalsvo stiklo karolių (?) gabaliukai bei briaunotas onikso (?) akmens karolis.

Pilkapis Nr. 4 buvo Š pilkapyno pakraštyje. ŠR–PV kryptimi per centrą jį kerta miško keliukas. Pilkapio R kraštą siekia kvartalinė linija. Apskritas sampilas buvo visiškai nužemėjęs, tesiekė 30 cm nuo dabartinio žemės paviršiaus. 2 m pločio keliuko vietoje sampilas visiškai nuardytas, skersmuo siekė 8 m pločio, griovių arba duobių aplink nebuvo. Nukasus velėną ir pilką miškožemį, jau 20 cm gylyje atsidengė švarus gelsvas smėlis. Jokių perkasimų, degintinių kaulų iš suardytų kapų ar akmenų, kas liudytų čia buvus pilkapį, nesimatė. Siekiant įsitikinti, kad tiriamasis objektas yra tikrai ne pilkapis, o natūrali kalvelė, visa perkasa įgilinta iki 40–50 cm nuo dabartinio žemės paviršiaus. Palei vakarinį tirtojo ploto kraštą atsidengė 2 pilkos spalvos duobės. Abi jos buvo ovalo formos, 60×90 ir 80×110 cm

dydžio, orientuotos Š–P kryptimi ir tik 10–20 cm gylio. Vargu ar šias duobes galima sieti su šiuo menamu pilkapiu. Labiau tikėtina, kad tai yra į V nuo tirtojo ploto, buvusio visiškai nužemėjusio pilkapio duobės. Dar kelios panašios duobės buvo matomos žemės paviršiuje ir sudarė 8 m skersmens apskritimą. Taigi tyrinėtąjį pilkapį Nr. 4 reikėtų traktuoti ne kaip archeologijos paminklą, bet kaip natūralią kalvelę.

Pilkapis Nr. 5 buvo pilkapyno Š pakraštyje. Vakarinį jo kraštą apardė miško kvartalinė linija. Sampilo būta ovalo, orientuoto ŠR–PV kryptimi, formos, 6×7 m dydžio, iki 1 m aukščio nuo dabartinio žemės paviršiaus. Ryškesnio griovio, supusio pilkapį, nebuvo. Sampilo papėdėje, Š jo pusėje, paviršiuje matėsi pora iki 30 cm skersmens akmenų. Nukasus velėną bei pilką miškožemio sluoksnį, 20 cm gylyje, išryškėjo geltono smėlio pilkapio sampilas. Jį supo ovalus akmenų vainikas. Vidinis jo skersmuo 4,5×5,5 m, išorinis 6×7 m. Į vainiką buvo sukrauta 230 akmenų. Tačiau akmenys nedideli, dauguma iki 20 cm skersmens. Tik 4 iš jų skersmuo siekė 40 cm, apie 20–30 cm, visi kiti mažesni. Akmenys buvo krauti 3 aukštais, jau supylus sampilą. Akmenimis grįsta pilkapio papėdė sutvirtindavo sampilą nuo slinkimo. Dabar akmenų vainikas rastas jau apgriuvęs, dalis akmenų nuriedėję į šalia sampilo buvusias duobes. 50 cm gylyje pasiektas pilkesnio smėlio, 10 cm storio sluoksnelis – pilkapio supylimo laikų žemės paviršius. Nukasinėjant sampilą, jame pastebėtas vėlesnių laikų „lobių ieškotojų“ iškastas iki 60 cm pločio griovys, užpildytas su pilku miškožemiu sumišusiu gelsvu smėliu. Griovys buvo pradėtas kasti pilkapio ŠV pusėje, dar už akmenų vainiko, pilkapio centro link, kur buvo užsuktas stačiu kampu ir dar 1 m pratęstas. Griovio vietoje akmenų vainikas visiškai nuardytas. Griovys iki 85 cm gylio, stačiomis sienelėmis, plokščiu dugnu. „Lobių ieškotojams“ pavyko aptikti mažiausiai vieną kapą (jis sąlyginai įvardytas kapu Nr. 1), kadangi jų pačių užverstame griovio užpilde aptikta daug gana stambių degintinių kaulų. Kuo arčiau pilkapio centro, tuo didesnė buvo kaulų koncentracija. Griovio užpilde aptiktos 2 įkapės iš suardyto kapo: sidabrinės apyrankės fragmentas bei žalvarinis įvijinis žiedas, taip pat 2 smulkūs lipdytinės keramikos lygiu paviršiumi fragmentai. Artimiausioje pilkapio aplinkoje, 25 cm gylyje, atsidengė 5 duobių kontūrai. 2 iš jų buvo PV pilkapio ketvirtyje ir po 1 – likusiuose. Visos užpildytos pilka žeme -

natūraliu miškožemiu. Duobės buvo netaisyklingų apskritimų formų, iki 130×275 cm dydžio bei 148 cm gylio.

Pačiame pilkapio centre, 55 cm gylyje, atsidengė netaisyklingo apskritimo formos, 85 cm skersmens kapo Nr. 2 duobė. Ji geltono smėlio įžemyje išsiskyrė pilkesne spalva. Pjūvyje duobė buvo pusės apskritimo formos, 20 cm gylio. Duobės Š kraštas (20 cm) buvo nuardytas kasant jau minėtąjį griovį. Tačiau centrinė kapo dalis liko nepažeista. Visame duobės turinyje buvo aptinkami palyginti smulkūs, gerai sudegę degintiniai kaulai. Įkapių kape nerasta. Tačiau tarp kaulų aptikta smulki lipdytinio puodo lygiu paviršiumi šukė. Kapo duobė išryškėjo tik nukasus sampilą. Taigi kapas buvo įrengtas į įžemį įkastoje duobutėje prieš supilant pilkapio sampilą.

1 m į R nuo pilkapio centro, tik nukasus velėną, pasirodė kapo Nr. 3 degintiniai kaulai. 35 cm gylyje išryškėjo ovalo formos, 30×50 cm dydžio kapo duobė, orientuota R–V kryptimi. Ji išsiskyrė kiek pilkesne spalva. Pjūvyje kapas buvo dubens formos, 18 cm gylio. Duobėje aptikti degintiniai kaulai smulkūs, didesnių koncentracijų nesudarė. Kapo ŠR krašte, 35 cm gylyje, rasta žalvarinė įvijinė apyrankė. Degintiniai kaulai buvo aptinkami iškart po velėna, taigi šis kapas, skirtingai nuo kapo Nr. 2, buvo įkastas į jau supiltą pilkapio sampilą.

Tyrinėtieji 5 pilkapiai su degintiniais kapais, kaip ir 1955 m. kasinėtieji N. Kovriginaitės, datuotini V–VII a.

Gintautas VĖLIUS
Popai-Vingeliai barrow cemetery

In 1999 in Popai–Vingeliai barrow cemetery (Trakai district, Kariotiškės ward) 5 barrows were explored. They were surrounded by stone circles, somewhere by pits and ditches. 9 cremations dating from the 5-7th century were found.